

Ма Бојан БОКИЋ*
Историчар – стручни сарадник
Музеј жртава геноцида, Београд

UDK – 341.485 : 355.089 (497.115)

Примљено: 08.10.2015.

Злочини ОВК: масовна гробница „Малишево“*

Упознавши боље смрт, човек се више неће упињати да од ње побегне или да је замагли; можда ће више ценити свој, и поштовати туђ живот.

(Luj Vensan, 1980: 30)

Апстракт: *На основу извора различите провенијенције, аутор се у раду бави масовном гробницом пронађеном на Косову и Метохији. Масовна гробница „Малишево“ је оличење страдања српског народа на Косову и Метохији од припадника албанских паравојних формација. У масовној гробници код Малишева представници УНМИК-ове канцеларије за нестале и отете особе и форензичари пронашли су посмртне остатке 13 лица која су нестала 1998. године. Већина је имала руке везане на леђима, а обдукција је утврдила да је смрт свих била насилна. У раду се наводе имена, презимена и остали подаци за 13 жртава које су пронађене у масовној гробници у Малишеву. Из њихових података смо урадили нумеричку анализу. Истраживање је показало да је за отмицу и убиство ових лица одговорна тзв. Ослободилачка војска Косова.*

Кључне речи: *масовна гробница, Малишево, ОВК, отмица, убиство.*

* bojandjokic2005@yahoo.com.

¹ Овај рад настао је као резултат истраживања на пројекту *Злочини на простору бивше Југославије у XX и XXI веку*, који је финансирало Министарство културе и информисања Републике Србије (годишњим Уговором за финансирање Музеја жртава геноцида за 2015. годину).

Увод

Етнички сукоби на Косову и Метохији трају вековима. Политички сукоби кулминирали су 90-их година 20. века када је дошло до разградње и разбијања Југославије. Јула месеца 1990. године Скупштина тадашње Аутономне покрајине Косова, коју су углавном чинили Албанци, усвојила је *Декларацију о стварању Републике Косово*, у којој је истакнут захтев за њеним признањем као државе у оквиру Југославије. Неколико месеци касније, у септембру 1990, на тајном заседању у Качанику, донет је и Устав тзв. Републике Косово. Албанци су 1991. године на Косову и Метохији одржали незванични и илегални референдум за независност, а 1992. године и изборе за представнике у скупштини „Републике Косова“. Албанци су успоставили систем паралелних институција у свим областима друштвеног живота. Тако је 1993. године формирана милитантна организација Ushtria Çirimitare e Kosovës (УЏК) – Ослободилачка војска Косова, која је одговорна за потоње злочине над српским становништвом на Косову и Метохији. Илегална влада тзв. Републике Косово је 1997. године формирала наоружане паравојне формације косовских Албанаца под називом Formacionet ushtarake te Republikës Kosovës – FARK (Оружане формације Републике Косово). Ове две милитантне формације, заједно са групама наоружаних цивила, тзв. „милицијом“, одговорне су за терор, насиље и злочине над српским становништвом на Косову и Метохији. Жртве албанских милитантних формација били су, пре свега, припадници српске националности и осталих мањинских заједница на Косову и Метохији, али и особе албанске националности, лојални грађани Републике Србије.

Криза на Косову и Метохији започела је 22. марта 1998. године када је дошло до унутрашњег оружаног сукоба између оружаных снага Савезне Републике Југославије (СРЈ) и паравојне формације тзв. Ослободилачке војске Косова (ОВК).¹ Криза је проузроковала НАТО бомбардовање СРЈ, које је трајало од 24. ма-

² Архив Музеја жртава геноцида (АМЖГ), Фонд грађе о ратним сукобима од 1991. године, Косово и Метохија, Пресуда К. В. 2/07, од 20. децембра 2007. Године, у кривичном предмету против окривљеног Синана Морине.

рта до 10. јуна 1999. године. Бомбардовање је завршено споразумом у Куманову између Војске Југославије (ВЈ) и НАТО-а, и *Резолуцијом 1244 Савета безбедности Уједињених нација*. По завршетку бомбардовања, паралелно са повлачењем државних снага безбедности са Косова и Метохије (ВЈ и Министарства унутрашњих послова), текао је процес доласка међународних војних мировних снага (КФОР = Kosovo Force) и Привремене административне мисије УН (УНМИК), али и припадника ОВК у Покрајину. Између тих процеса настао је вакуум безакоња који је искоришћен за насиље и терор над српском заједницом. Насиље и терор, који су се најчешће огледали у отмицама и убиствима припадника српске и других мањинских заједница на Косову и Метохији, спроводили су припадници ОВК. Терор ОВК је током 1999. године довео до принудног напуштања Косова и Метохије око 200.000 грађана српске националности и око 50.000 припадника других мањинских заједница.

Албанци на Косову и Метохији су, под изговором да се боре против српске репресије, подигли 1998. године оружану побуну. Саша Милојевић наводи да је оружана побуна нелегалан начин остваривања политичких циљева неке друштвене групе, и то применом оружаног насиља (Милојевић, 2008, 16). Милојевић наводи да се оружана побуна често користи као инструмент при покушају сецесије неке друштвене групе (Милојевић, 2008: 5). Разлог за побуну није била наводна српска репресија над албанским становништвом, него сецесија покрајине од Републике Србије. Према Милојевићу, оружана побуна представља посебно опасан облик угрожавања безбедности сваког друштва, којим се подривају његове основе (Милојевић, 2008: 5). Милојевић наводи да оружана побуна представља тешко кривично дело у свим државама света, јер садржи елементе масовног, ескалирајућег и врло суровог насиља (Милојевић, 2008: 5). Оружана побуна Албанаца на Косову и Метохији довела је до насиља и терора према српском становништву и проузроковала је велики број цивилних жртава.

Насиље и терор Албанаца огледао се, пре свега, у отмицама и убиствима грађана српске националности.² Отмице су вршене на путевима (превозним средствима), њивама, породичним кућама, угоститељским објектима, на радним местима итд. Отимани су мушкарци и жене, деца, стари људи, инвалиди, тешки болесници и други. Отети су незаконито затварани у шталама, подрумима, помоћним зградама, приватним кућама итд. Били су испитивани, мучени, сексуално злостављани, погубљени на монструозне начине. Затвори и логори за отета лица налазили су се на територији Косова и Метохије, али и у Албанији.³ Насиље и терор су кулминирали током 1999. године, а посебно након завршетка НАТО агресије на СРЈ, када су на Косово и Метохију дошле снаге КФОР-а и УНМИК-а.

Подаци Министарства унутрашњих послова Републике Србије говоре да су 1.303 лица регистрована као отета и нестала на Косову и Метохији у периоду од 1. јануара 1998. до 27. Септембра 2001. године (наведено према: Антонијевић, 2009: 216). Према подацима Душана Врућинића, укупан број отетих и несталих жртава албанског тероризма на Косову и Метохији у периоду од 1. јануара 1998. до 1. новембра 2001. године је 1.441 (Врућинић, 2007: 113). На жалост, не постоји званичан јединствени списак отетих и несталих на Косову и Метохији у предратном, ратном и поратном периоду. Ипак, без обзира на непотпуне и апроксимативне податке о броју отетих, није спорно да су за већину отмица на Косову и Метохији одговорни припадници тзв. ОВК, што и Фонд за хуманитарно право добро примећује (Fond za humanitarno pravo, 2005).

Први велики и озбиљнији напад ОВК на цивилно становништво извршен је у општини Обилић јуна 1998. године, када су отети рудари са угљенокопа Белаћевац. Њихова судбина је и даље непозната. Међутим, значајнији и мање познат српској историјској науци и историографији је догађај из јула 1998. када је у Метохији дошло до великог сукоба оружаних снага СРЈ и паравојне

² Више о отмицама мањинског становништва на Косову и Метохији видети у: Токић, 2015.

³ Више о затворима и логорима видети у: Антонијевић, 2009; Недељковић, Новаковић, 1999; Мијатовић, 2004.

формације ОВК. Догађај је проузроковао велики број цивилних жртава српске националности за које су одговорни припадници ОВК.

Јула месеца 1998. године припадници ОВК напали су метохијску општину Ораховац и околна села. Ораховац и ораховачка села су у тој офанзиви ОВК била опкољена и под непрекидном ватром. Иза офанзиве крила се намера ОВК да успостави потпуну контролу над Косовом и Метохијом и протера српско становништво са тог подручја.⁴ У том нападу су отели око 100 грађана српске и ромске националности (Видаковић, 2010: 7; *Знају се имена злочинаца*, 2011: 29; www.kurir-info.rs). Око 60 отетих грађана је убрзо ослобођено, док се судбина око 40 грађана није знала. Рад управо говори о једном броју ових отетих лица која су касније пронађена у масовној гробници у малишевским утринама. Настрадали су припадали групи од око 40 отетих у ораховачком крају, које је ОВК отела углавном у периоду од 17. до 19. јула 1998, када је контролисала Ораховац. Лица која су отета и нестала за време офанзиве ОВК на Ораховац пронађена су у две масовне гробнице – Малишево и Волујак.

Офанзиву на Ораховац ОВК је покренула 17. јула 1998. године. Циљ је био заузимање града и стварање „слободне територије“ на Косову и Метохији. Био је то први већи организовани напад ОВК и прва борба ОВК и оружаних снага СРЈ у градској средини. У овој офанзиви ОВК је овладава већим делом града, осим дела у коме је била велика концентрација српског становништва. У офанзиви су заузеле Дом здравља, пошту и друге јавне зграде у општини. За време офанзиве припадници ОВК су спроводили организовано насиље и терор над припадницима српске националности. Овај образац насиља и терора над припадницима српске заједнице у Ораховцу пресликао се на целој територији Косова и Метохије након завршетка НАТО агресије на СРЈ и повлачења оружаних снага СРЈ из Покрајине.

За време ове офанзиве ОВК је спроводила терор у ораховачким селима над припадницима српске националности. Прво је

⁴ АМЖГ, Фонд грађе о ратним сукобима од 1991. године, Косово и Метохија, Тужилаштво за ратне злочине, Окружни суд у Београду, Веће за ратне злочине, *Ortužnica protiv Sinana Morine*, од 13. јула 2007. године.

11. јула 1998. године ОВК отела Југослава Костића из села Ретимље на његовом радном месту. За време док су вођене борбе, 18. јула, ОВК је напала ораховачка села Ретимље и Оптеруша и отела све мушке становнике српске националности, којима се након тога изгубио сваки траг. После напада, ова села су етнички очишћена, односно српско становништво је протерано. Оружаних снага СРЈ није било у овим селима, па је становништво само покушало да се одбрани од напада ОВК, али безуспешно.

ОВК је за напад изабрала Ораховац јер се налази у близини албанске границе, а у граду су биле стациониране само полицијске снаге. Гарнизон ВЈ није постојао у Ораховцу, а припадници ВЈ ангажовани су тек у контраофанзиви. О циљевима офанзиве ОВК на Ораховац новинар Живојин Ракочевић наводи: „ОВК је од Ораховца пробала да направи ратну престоницу и да дефинитивно уништи елементарне форме суживота. Основна порука тог и осталих злочина је била: после овога нећете више живети заједно! За такав злочин били су потребни невини цивили, деца, старци и жене, била је потребна свирепост која се не памти и помера границе злочина после којих више ништа није исто“ (www.vesti-online.com). За време дешавања у Ораховцу све телефонске линије биле су прекинуте, град је остао без струје, припадници ОВК су се утврдили у граду, ископали ровове и путеве, поставили барикаде и мине на путевима. Све то указује на добро и унапред испланирану акцију ОВК.

Припадници ОВК потиснути су из Ораховца и околних места после контраофанзиве оружаних снага СРЈ. Контраофанзива је покренута 18. јула пре подне, а напад на Ораховац 19. јула пре подне. После тешких уличних борби, град је 19. јула ослобођен. Припадници ОВК су разбијени и натерани на повлачење, а са њима је избегао велики број лица албанске националности који су се убрзо вратили својим домовима. Повлачење је ишло ка Малишеву, где се налазио главни штаб ОВК, и Дреници. И следећег дана, 20. јула, вођене су борбе у околини Ораховца са остацима припадника ОВК. После ове контраофанзиве, борбе са терористичком групом ОВК настављене су широм Косова и Метохије.

За отмицу и убиство лица пронађених у масовној гробници у Малишеву одговорна је ОВК: „Ослободилачка војска Косова, у

коју се регрутовало албанско становништво, имала је војну организацију, материјална средства и одговорну команду, што је овој формацији омогућавало да изводи континуиране и усклађене војне акције и да осваја и контролише делове територије Косова и Метохије, а један од циљева им је био и протеривање неалбанског становништва са подручја Косова и Метохије. Деловање формације ОВК је било организовано у оперативне зоне, на одређеним географским подручјима, које су представљале зоне одговорности са војном и другом структуром, а општина Ораховац је припадала Оперативној зони Паштрик“.⁵ Главни командант овог подручја био је Рамуш Харадинај.⁶

⁵ АМЖГ, Фонд грађе о ратним сукобима од 1991. године, Косово и Метохија, Пресуда К. В. 2/07, од 20. децембра 2007. године, у кривичном предмету против окривљеног Синана Морине.

⁶ Рамуш (Хилмија) Харадинај рођен је 1968. године у селу Глођане, општина Дечани. У Швајцарску је емигрирао 1989, а након тога се пријавио у Легију странаца. Завршио је диверзантско-терористичку обуку 1996, а у Албанији је учествовао у стварању логистичких база у Куксу и Тропоји, одакле је с групом сарадника континуирано убацивао оружје на Косово и Метохију. Незаконито је ушао у земљу 1997. године и заједно са својом браћом, Даутом и Шкељзенем, организовао терористичке нападе на полицијско одељење у селу Рзнић, општина Дечани, и селу Поношевац, општина Ђаковица, као и на избегличка насеља у Јунику и Бабалоћу. У Глођанима је 1998. године формирао диверзантско-терористичку групу и штаб ОВК за Метохију. Његова специјална јединица, под називом „Црни орлови“, отела је и убила више десетина српских цивила (један број лешева је пронађен у Радоњичком језеру и сеоским бунарима у општини Дечани). После формирања Косовског заштитног корпуса именован је за заменика команданта. Против Рамуша Харадинаја Тужилаштво Републике Србије је поднело 108 кривичних пријава. Тужилаштво га сумњичи да је извршио кривична дела тероризма, удруживања ради непријатељске делатности, као и због убиства цивила (наведено према: Влада Републике Србије, (2003). *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*, Београд, стр. 165-168; Антонијевић, 2009: 180-184). Рамуш Харадинај је био оптужен пред Међународним кривичним судом у Хагу за злочине почињене на Косову и Метохији. Међународни кривични суд у Хагу за бившу Југославију, услед недостатка доказа, ослободио је Рамуша Харадинаја одговорности за злочине почињене на Косову и Метохији. Сви кључни сведоци који су били предвиђени да сведоче против Рамуша Харадинаја су убијени пре или током суђења. Прим. аутора.

Колективна хумка

Малишево се налази у Метохији, око пет километара северно од Ораховца, и пре и током оружаног сукоба било је једно од најјачих упоришта ОВК (*Три хиљаде несталих*, 2005: 7). У Малишеву је 2005. године откривена масовна гробница, која носи ознаку ТБЕ 05. Масовна гробница је откривена у близини тамошњег Дома здравља. Реч је о особама, углавном српске националности, које су 1998. године отели припадници ОВК. Месец дана пре откривања ове масовне гробнице откривена је масовна гробница у селу Волујак, код КLINE. Откривање ових масовних гробница председник Комисије за нестала лица Републике Србије, Вељко Одаловић, довео је у везу са одласком Рамуша Харадинаја у Хаг, јер су масовне гробнице пронађене у његовој зони одговорности (www.pregled.com).

По проналаску гробнице, Гвозден Гагић, експерт Комисије за нестала лица Републике Србије, описао је новинарима место где је пронађена: „Налази се у некој врсти каменолома, односно каменитог тла на обронку једног брдашцета. Сама локација је пречника око 100 метара и на тој локацији је пронађено четири тела за сада. Та тела се још увек налазе на месту где су пронађена. Биће од стране стручних тимова УНМИК-а извађена и наставиће се даље истраживање тог локалитета. Очекује се да 10-15 тела буде нађено на тој локацији“ (www.pregled.com). Албански медији у Приштини су опширније извештавали о овој масовној гробници, за разлику од масовне гробнице која је пронађена месец дана раније у селу Волујак (Гајер, 2005: 8).

Откривање масовне гробнице обзнањено је у мају 2005. године. Међутим, вероватно се за њу знало и раније. Гвозден Гагић на једном месту наводи: „Мислим да су те локације могле бити откривене много раније...“⁷ (Топаловић, 2005: 9). Такође, на једном сајту пронашли смо изјаву проф. др Славише Добричанина, руководиоца судско-медицинског тима за ексхумацију и идентификацију Републике Србије, који је казао да је наведену гробницу спомињао и Љуан Мазреку 1998. године, када је признао злочине

⁷ Мисли се на масовне гробнице у Малишеву и Волујку. Прим. аутора.

над српским становништвом у Клечки⁸ (www.slobodan-milosevic.org).

У масовној гробници код Малишева представници УНМИК-ове канцеларије за нестале и отете особе и форензичари пронашли су посмртне остатке 13 лица која су нестала 1998. године. (*У гробници 13 тела*, 2005: 8; Гајер, 2005: 8; ФНР, 2-4; Оташевић, Добрићанин, 2006: 111, 112). Нека тела су остала сачувана. Посмртни остаци жртава пронађени су „изукрштани, у нереду и један преко другог“ (Оташевић, Добрићанин, 2006: 111, 112). Већина тела је имала једну карактеристику – везане руке. Већи број извора наводи да су неким особама руке биле везане на леђима (*У гробници 13 тела*, 2005: 8; www.b92.net). На више места се спомиње да су им руке биле везане жицом (*Последњи поздрав Костићима, Божанићима, Николићима...*, 2006: 11; Гајер, 2005: 8; ФНР, 2005: 2, 4; www.yugofile.org.uk/pdfs/PANORAMA%2020081218.pdf). Оташевић и Добрићанин тврде да је већина на рукама и ногама имала завезане дебље конопце (Оташевић, Добрићанин, 2006: 111, 112).

На почетку се није знало да ли су „пре него што су затрпани, мучени, мецима убијени или измрцварени и полуживи закопани?“ (Гајер, 2005: 8). Касније је судско-медицинском експертизом утврђено да су све жртве убијене из ватреног оружја и механичким предметима (ФНР, 2005: 2, 4; Оташевић, Добрићанин, 2006: 111, 112). Према одећи, претпостављало се да су сви мушкарци (Гајер, 2005: 8). Поред посмртних остатака, у масовној гробници је пронађена и једна лична карта, делови одеће и лични предмети жртава (ФНР, 2005: 2, 4).

Посмртне остатке жртава ексхумирао је УНМИК-ов тим форензичара у периоду од 10. до 18. маја 2005. године. Ексхумације су урађене уз присуство представника Комисије Савета министара Србије и Црне Горе за нестала лица. Обдукција жртава је обављена у Међународном патолошком центру у Ораховцу, а ДНК анализе радила је лабораторија Међународне комисије

⁸ У близини Малишева налази се Клечка, јама у којој су 1998. године пронађени посмртни остаци грађана српске и албанске националности које су ликвидирали припадници ОВК. Прим. аутора.

за нестала лица у Тузли (*Кости на анализи*, 2005: 25; *Гробница у ОВК упоришту*, 2005: 7; Гајер, 2005: 8; ФНР, 2005: 2, 4). Након идентификације већина посмртних остатака је породицама предата на административном прелазу Мердаре (*Судбине разрешене на најтрагичнији начин*, 2006: 7).

Списак жртава⁹

У масовној гробници ТБЕ 05 пронађени су посмртни остаци следећих особа:

1. **Баљошевић** (Илија) **Ђорђе**, Србин, рођен 26. априла 1941, из Ораховца, ватрогасац, четворо деце, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹⁰

⁹ Списак жртава је направљен на основу ДНК идентификације посмртних остатака који су пронађени на локацији ТБЕ 05. Приликом прављења списка користили смо више извора: *Office on Missing Persons and Forensics, Remains identified and handed over to the affected families between 2003-2007*, ФНР – 15297; податке пронађене у Комисији за нестала лица Републике Србије, часопису *Отета истина* и на интернет сајту www.familylinks.icrc.org/Kosovo/sr. Лични подаци узети су из списка Удружења породица киднапованих и убијених на Косову и Метохији и књиге *Косовска књига памћења: 1998-2000: да људи памте људе*, књ. 1, (2011). Београд. Види сајтове www.kosmetskeztve.org.rs и www.hlc-rde.org. Треба нагласити да су дан, месец и година рођења за поједина лица често били различити у изворима, па остављамо могућност за грешку (прим. аут).

¹⁰ Припадници ОВК под вођством Гезима Хамзе (*Gezim Hamza*) напали су Ораховац 17. јула 1998. године. У послеподневним часовима заузели су Дом здравља. У јутарњим часовима 17. јула 1998. године Ђорђе Баљошевић и Душко Долашевић кренули су аутомобилом у село Брњача да поправе ауспух на ватрогасним колима. Били су радници ватрогасне службе. После подне су кренули натраг, када су их припадници ОВК зауставили и одвели на место Појило, а одатле, заједно са осталим отетим грађанима, одвели у затвор ОВК у освојену зграду полиције у Малишеву. Одатле су их, заједно са још неким отетим грађанима, 18. јула одвели у шуму у близини Малишева, од када им се губи сваки траг (*Kosovska knjiga pamćenja...*, 2011: 233). Посмртни остаци Душка Долашевића сахрањени су у Јагодини, а Ђорђа Баљошевића у Краљево (*Сахрањени посмртни остаци отетих*, 2006: 8).

2. **Баљошевић** (Томислав) **Саша**, Србин, рођен 27. августа 1967, из Ораховца, радник, једно дете, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹¹
3. **Баљошевић** (Трајко) **Томислав**, Србин, рођен 1. октобра 1937, из Ораховца, пензионер, једно дете, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹²
4. **Витошевић** (Арсеније) **Срђан**, Србин, рођен 29. новембра 1972, из Ораховца, службеник, једно дете, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹³
5. **Витошевић** (Живојин) **Срећко**, Србин, рођен 18. фебруара 1968, из Ораховца, радник, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹⁴

¹¹ У послеподневним часовима 17. јула 1998. године породица Баљошевић враћала се са одмора из Врњачке Бање. У аутомобилу су били Томислав и његова супруга Крунислава, син Саша и његова супруга Снежана и њихова беба. На улазу у Ораховац зауставили су их припадници ОВК и одвели у затвор ОВК у Малишеву. Томислава и Сашу Баљошевића је преживели заточеник Јован Лукић видео 18. јула, када су их припадници ОВК одвели из затвора. Имали су везане руке (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 234; *Две ране непреболне*, 2005: 21). Посмртни остаци Томислава и Саше Баљошевића предати су породици 6. јуна 2007. године. Сахрањени су у Београду (*Они су жртве терора*, 2012: 29).

¹² Види претходну фусноту.

¹³ У послеподневним часовима 17. јула 1998. године Срђан Витошевић је кренуо у апотеку да купи пелене за бебу. Припадници ОВК су га зауставили и одвели у место Појило, а затим у затвор ОВК у Малишеву. Био је затворен са братом од стрица, Срећком Витошевићем, Душком Патрногићем, Александром Станојевићем и Јованом Лукићем. У вечерњим часовима 18. јула сви су изведени из затвора (*Косовска књига памћења...*, 2011: 235). Породица Срђана Витошевића је одбила да преузме његове посмртне остатке јер верује да је он жив (Вукановић-Јанковић, 2012: 31).

¹⁴ Срећко Витошевић и његов рођак Јован Лукић су у послеподневним часовима 17. јула 1998. године кренули аутомобилом у Ђаковицу. Припадници ОВК су их зауставили на изласку из Ораховца, одвели их у место Појило, а потом у затвор ОВК у Малишеву, где су били мучени и малтретирани. Изведени су из затвора 18. јула увече, заједно са групом људи међу којима су били Срђан Витошевић, Александар Станојевић и Душко Патрногић. Одвели су их у шуму изнад Малишева. На 50 метара од асфалтног пута биле су ископане јаме. Рекли су им да су ту завршили „ваши Срби“ и да и њих чека иста судбина. Јован Лукић се спасао под неразјашњеним околностима. Посмртни остаци Срећка Витошевића сахрањени су у Смедеревској Паланци (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 234).

6. **Генов** (Тасе) **Стамен**, Бугарин, рођен 3. септембра 1974, медицински техничар, припадник ВЈ, отет 29. јуна 1998. у Црнољеву.¹⁵

¹⁵ Стамен Генов радио је у војној амбуланти у Ђаковици као медицински техничар. Дана 29. јуна 1998. године кренуо је аутобусом у Београд да полаже пријемни испит за упис на Медицински факултет. У месту Црнољева припадници ОВК су зауставили аутобус, из кога су извели Стамена Генова и још неколико људи. Одвели су их у неку сеоску школу, а потом у затвор ОВК у Лапушнику. Све време је био тучен и малтретиран. Постоје очевици који су видели да је изведен из подрума 3. јула 1998. године и да су се убрзо чули пуцњи. Обдукција је утврдила да је убијен хицима у главу и груди (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 113-114). Стамен Генов је био из Босилеграда, а био је на одслужењу војног рока у Ђаковици. У затвору је свакодневно мучен и пребијан. Пошто није могао да издржи батине и мучења, молио је једног затвореника да га задави (*Молио да га удаве*, 2005: 33). У пресуди Међународног суда за бившу Југославију у Хагу наводи се да је више затвореника преклињао да га задаве (АМЖГ, Фонд грађе о ратним сукобима од 1991. године, Косово и Метохија, *Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju u Hagu, Presuda od 30. novembra 2005. godine u postupku protiv Fatmira Limaja, Haradina Bale i Isaka Musliua*, 104, 128). Часопис *Омета истина* наводи да се директна ликвидација Стамена Генова повезује са Фатмиром Љимајем (*Fatmir Limaj*), да су сведоци видели како Стамена Генова одводе из затвора и да су се после тога чула два пуцња. Затим су видели да из пушке коју је држао Фатмир Љимај, марке „Хеклер“, излази дим. Обдукција је утврдила да су у телу Стамена Генова били пројектили из те пушке (*Молио да га удаве*, 2005: 33; *Они су жртве терора*, 2012: 17. Фонд за хуманитарно право је забележио да је обдукцијом утврђено да је смрт Стамена Генова наступила услед повреда из ватреног оружја у главу и груди. Посмртни остаци Стамена Генова сахрањени су у Босилеграду (ФНР, 2005: 24). Фатмир Љимај, звани Челику, рођен је 1971. године у Бањи, тада у општини Сува Река. Фатмир Љимај је био један од команданата ОВК. Био је одговоран за функционисање заробљеничког логора ОВК у Лапушнику, у општини Глоговац (Антонијевић, 2009: 180, 181). Прикључио се ОВК крајем 1995. године. У Лапушнику су од 22. јуна до 25. јула 1998. године била заточена 22 лица која су убијена. Међу њима се налази и Стамен Генов. Фатмир Љимај је један од организатора и учесник напада на Ораховац 17. јула 1998. године. Пред Међународним судом за бившу Југославију у Хагу судило му се за злочине против човечности и кршење закона и обичаја рата (због убиства цивила у затвору у селу Лапушник). За његову одбрану Влада Косова је издвојила милионе евра (наведено према: Влада Републике Србије, (2003). *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*, Београд, 114, 115). Фатмир Љимај је пред Међународним судом у Хагу за злочине у бившој Југославији ослобођен оптужби за ратни злочин над цивилним становништвом на Косову и Метохији. Прим. ауг.

7. **Долашевић** (Милорад) **Душко**, Србин, рођен 30. новембра 1954, из Велике Хоче, ватрогасац, четворо деце, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹⁶
8. **Ђиновић** (Бождар) **Душко**, Србин, рођен 1. маја 1959, из Ораховца, радник, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹⁷
9. **Патрновић** (Вељко) **Душко**, Србин, рођен 17. фебруара 1959, из Велике Хоче, медицински техничар, троје деце, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.¹⁸
10. **Сталетић** (Петар) **Радован**, Србин, рођен 3. јануара 1928, земљорадник, из Млечана, петоро деце, отет крајем маја 1998.¹⁹

¹⁶ Види фусноту 10.

¹⁷ Душан Ђиновић и Чедо Чабаркапа су у вечерњим часовима 17. јула 1998. године кренули аутомобилом из Чедине кафане у правцу Ораховца. На путу су их зауставили припадници ОВК и одвели у место Појило, а затим у затвор ОВК у Малишеву. У вечерњим часовима 18. јула су, заједно са групом затвореника, изведени из затвора. Одатле им се губи сваки траг (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 234, 235). Утврђено је да је Душан Ђиновић убијен ватреним оружјем (*Предата тела шесторо Срба*, 2006: 7). Посмртни остаци Чедо Чабаркапе сахрањени су у Пљевљима, а Душана Ђиновића у Подгорици (*Сахрањени посмртни остаци отетих*, 2006: 8).

¹⁸ Припадници ОВК под вођством Гезима Хамзе напали су Ораховац 17. јула 1998. године. У послеподневним часовима заузели су Дом здравља, а Абдулах Бугари (*Abdulah Bugari*) је предводио припаднике ОВК. У Дому здравља су отели доктора Александра Станојевића и медицинског техничара Душка Патрновића. Обојица су одведени у место Појило, а затим у затвор ОВК, у освојену зграду полицијске станице у Малишеву. У затвору су били малтретирани и злостављани. У касним вечерњим часовима 18. јула изведени су из затвора са групом затвореника и одведени у правцу шуме у Малишеву. На око 50 метара од пута биле су ископане раке. Јован Лукић је био у тој групи и он је успео да се спаси, под неразјашњеним околностима (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 236). Обдукција је показала да је Александар Станојевић убијен из ватреног оружја. Посмртни остаци Душка Патрновића сахрањени су у Београду, а посмртни остаци Александра Станојевића кремирани су на Новом гробљу у Београду.

¹⁹ Напад ОВК на село Млечане 24. маја 1998. године приморао је српско становништво овог села да се исели. Радован Сталетић је остао у селу. Његов син Бранислав је 27. маја кренуо у село да види шта је са његовим оцем. Од тада је њихова судбина била непозната, све до откривања масовне гробнице у Малишеву (*Kosovska knjiga ratćenja...*, 2011: 196). У часопису *Отета истина* наводи се да је Радован Сталетић нестао 18. јуна 1998. године и да је устрељен хицем у главу (*Нестала је нада*, 2005: 5). Фонд за хуманитарно право је забележио да су Радован и Бранислав Сталетић нестали 26. маја 1998. године (ФНР, 2005: 23). Радован Сталетић је био земљорадник, а његов син Бранислав

11. **Сталетић** (Радован) **Бранислав**, Србин, рођен 25. новембра 1960, радник, из Млечана, отет крајем маја 1998.²⁰
12. **Станојевић** (Станоје) **Александар**, Србин, рођен 13. марта 1956, из Београда, лекар, двоје деце, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.²¹
13. **Чабаркапа** (Алекса) **Чедо**, Србин, рођен 8. маја 1950, из Ораховца, угоститељ, троје деце, отет 17. јула 1998. у Ораховцу.²²

Нумеричка анализа

Подаци из списка омогућили су нам да урадимо нумеричку анализу полне, националне, професионалне и старосне структуре настрадалих, а потпунију слику добили смо укрштањем података. Анализа полне структуре настрадалих показала је да су сва лица која су пронађена у масовној гробници мушког пола. Анализа националне структуре настрадалих показала је да је у масовној гробници пронађено 12 особа српске националности, или 92,31%, и једна особа бугарске националности, или 7,69%. Фонд за

радник фабрике „Фероникл“ у Глоговцу. Да ли су заједно отети или је Радован отет раније, није познато. Посмртни остаци Радована и Бранислава Сталетића сахрањени су у селу Драгобраћа код Крагујевца (Бецић, 2012: 37). О околности-ма нестанка Радована Сталетића сведочанство је оставила његова кћи: „Мој отац и брат су живели у Млечане, а ја сам се удала у Драгобраће. Отац се бавио пољопривредом, брат је био радник. Никад се нису ни са ким замерали. Ја сам чула преко радија и телевизије, на свим програмима, 30. јула 1998. године да су убијени отац и син Сталетић. Доживели смо сви шок и стрес, ја сам тад скоро полудела. У извјештају УНМИК-а пише да су нестали 26. маја 1998. године, али ја стварно не знам одакле то њима. Мога оца сестра, моја тетка Наталија Вучковић, је живела у Кијеву, три километра од Млечана. Тог дана када су отац и брат отети, мој брат Бранислав био је код ње, и кад су сели за сто, тетка је почела плакати како Радован, мој отац, гладује јер је он био остао у Млечане. Бранислав је са комшијама прешао у Кијево јер је у Млечане било опасно због 'учки'. Кад је брат Бранислав то чуо, он је кренуо у Млечане по оца. По свој прилици они су се мимоишли, јер је у међувремену отац кренуо за Кијево. Обојица су вероватно зграбљени на путу Млечане – Кијево. Оца су нашли, а брат ни до дан данас није пронађен. Бол и тугу нико не може да плати и нико нема да ми помогне“ (Радовић, 2011: 147).

²⁰ Види претходну фусноту.

²¹ Види фусноту 18.

²² Види фусноту 17.

хуманитарно право наводи да је у масовној гробници у Малишеву пронађена и једна особа албанске националности (ФНР, 2005: 2-4). Међутим, према подацима до којих смо дошли истраживањем и према подацима добијеним у Комисији за нестала лица Републике Србије, у масовној гробници ТБЕ 05 нису пронађене особе албанске националности.

Професионална структура настрадалих нам омогућава да делимично сагледамо социјално-економску структуру жртава. Професионална структура нам је позната у 100% случајева. Анализа професионалне структуре настрадалих показала је да су 11 особа били запослени, једна особа се бавила земљорадњом и једна особа је била пензионер. Међу жртвама су четири радника, два ватрогасаца, два медицинска техничара и по један пензионер, земљорадник, лекар, службеник и угоститељ. Укрштањем националне и професионалне структуре настрадалих добили смо детаљнију слику.

Табела 1 – Национална и професионална структура настрадалих

Националност/професија	СРБИ	БУГАРИ	УКУПНО
Радник	4		4
Ватрогасац	2		2
Медицински техничар	1	1	2
Лекар	1		1
Службеник	1		1
Угоститељ	1		1
Пензионер	1		1
Земљорадник	1		1
Укупно	12	1	13

Анализа старосне структуре настрадалих показала је да у масовној гробници ТБЕ 05 нису пронађене малолетне особе. Од 13 пронађених жртава, 12 особа припадало је категорији радно способног становништва (18-65 година), а једна особа категорији старих лица (+65). У питању су били углавном млађи људи: 24, 26,

30, 31, 38, 39, 39, 42, 44, 48, 57, 61 и 70 година. Најстарија жртва је имала 70 година, а најмлађа 24.

Сва наведена лица у списку отета су 17. јула 1998. године, осим Стамена Генова и Радована и Бранислава Сталетића. Сви су били цивили, осим Стамена Генова. Сви су били из Метохије, сем Александра Станојевића и Стамена Генова. Највероватније су сви убијени 18. јула увече, сем Стамена Генова и Радована и Бранислава Сталетића.²³

Уместо закључка

Мишљења смо да је локација где је пронађена масовна гробница била стратиште. Према свим подацима, највероватније су сви који су изведени из затвора ОВК у Малишеву 18. јула 1998. године одведени до већ ископаних рака и ту убијени. Стамен Генов је вероватно убијен у затвору у Лапушнику 3. јула 1998. године, па је његово тело ту закопано. За Радована и Бранислава Сталетића није познато када су и где убијени. Вероватно су Стамен Генов, Радован и Бранислав Сталетић ту закопани пре 18. јула 1998. године, јер један сведок наводи да му је за масовну гробницу 18. јула речено да су ту завршили „ваши Срби“ и да ће и они ту завршити (*Kosovska knjiga pamćenja...*, 2011: 234).

Податке о масовној гробници „Малишево“ имају све релевантне институције: УНМИК, КФОР, државни органи Републике Србије, правни систем на Косову и Метохији, Међународни суд у Хагу за бившу Југославију и ЕУЛЕКС.²⁴ Плански организовано насиље и терор ОВК, у коме је постојала систематичност у раду, било је уперено против српског и другог мањинског становништва на Косову и Метохији. Циљ је био овладавање простором Косова и Метохије и етничко чишћење свих који нису албанске националности. Масовна гробница у Малишеву очевидно и јасно показује да је у питању ратни злочин ОВК. Међутим, до данас нико није кажњен за отмице, злостављање и убиство грађана

²³ Сва лица су изведена 18. јула 1998. године из затвора и одведена у правцу шуме, где су биле ископане раке. Према подацима, Стамен Генов је убијен 3. јула 1998. године, а за Радована и Бранислава Сталетића је непознато када су убијени.

²⁴ EULEX – мисија владавине права Европске уније на Косову и Метохији; Мисија полиције и цивилне администрације Европске уније на Косову и Метохији, прим. аут.

чији су посмртни остаци пронађени у масовној гробници ТБЕ 05.²⁵ Као да је неке било потребно да се брзо забораве злочини и кржаве руке припадника ОВК. Или је проблем што су у масовној гробници пронађене жртве српске националности с једне, и култ „ослободилачке војске“, с друге стране? Непроцесуирање и некажњавање злочина имало је за циљ да се углед ОВК не укаља.

Литература

1. Антонијевић, Н., (2009). *Страдање Срба и других неалбанаца на Косову и Метохији (1998-2006)*, У: Зборник радова: „Прилози истраживању злочина геноцида и ратних злочина“. Музеј жртава геноцида, Београд, стр. 157-247.
2. Архив Музеја жртава геноцида, Фонд грађе о ратним сукобима од 1991. године, Косово и Метохија.
3. Бецић, В., (2012). Отети и последњи Срби, *Отета истина*, VII, (29), стр. 37.
4. Ђокић, Б., (2014). *Прилог изучавању геноцида над Србима на Косову и Метохији: студија случаја*. У: „Годишњак Музеја жртава геноцида“. Музеј жртава геноцида, Београд, стр. 191-210.
5. Ђокић, Б., (2015). Нумеричка анализа списка отетих и несталих Срба и припадника других мањинских заједница на Косову и Метохији, *Токови историје*, 1: 123-144.
6. Ђокић, Б., (2015). *Кршење људских права жртава и породица жртава албанског терора на Косову и Метохији (1999-2014)*, студија случаја, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 1: 299-318.
7. *Danas parastos žrtvama otmica albanskih terorista*, www.kurir-info.rs. доступно 15. 10. 2014.
8. Две ране непреболне, (2005). *Отета истина*, I, (1), стр. 21.
9. Fond za humanitarno pravo, (2011). *Kosovska knjiga pamćenja: 1998-2000: da ljudi pamte ljude*, knj. 1, Beograd.
10. Fond za humanitarno pravo: Istraživanje, dokumentacija i pamćenje, (2005). *Sudbina Srba, Crnogoraca, Roma, Bošnjaka i Aškalija nestalih na Kosovu* FHP – 14277.

²⁵ Више о повреди и ускраћивању људских права жртвама и породицама жртава албанског терора на Косову и Метохији видети у: Ђокић, 2015.

11. Fond za humanitarno pravo: *Office on Missing Persons and Forensics, Remains identified and handed over to the affected families between 2003-2007*, FHP – 15297.
12. Гајер, Ј., (2005). Убијени или живи закопани? *Отета истина*, I, (4), стр. 8.
13. *Jedanaest tela u grobnici kod Mališeva*, www.b92.net, доступно 26. 11. 2014.
14. *Još jedna masovna grobnica na Kosovu*, www.pregled.com, доступно 27. 11. 2014.
15. Кости на анализи, (2005). *Отета истина*, I, (4), стр. 25.
16. Луј-Венсан, Т., (1980). *Antropologija smrti*, knj. 1, Prosveta, Beograd.
17. Мијатовић, З., (2004). *Опело за државну тајну, сведочење из врха Државне безбедности*, Пхарос, Београд.
18. Милојевић, С., (2008). Оружана побуна и побуњеничка дејства као облик угрожавања безбедности државе, *Безбедност*, L, (4), стр. 5, 16.
19. Молио да га удаве, (2005). *Отета истина*, I, (6), стр. 33.
20. Недељковић, М., Новаковић, М., (1999). Тероризам албанских сепаратиста на Косову и Метохији и метод њиховог деловања, *Безбедност*, 41, (6), стр. 693-728.
21. Нестала је нада, (2005). *Отета истина*, I, (5), стр. 5.
22. Они су жртве терора, (2012). *Отета истина*, VIII, (30), стр. 17, 29.
23. Оташевић, V., Добрићанин, S., (2006). *Kosovo – glas žrtava*. Medicinski fakultet, Niš.
24. Последњи поздрав Костићима, Божанићима, Николићима... (2006). *Отета истина* III, (9), стр. 11.
25. Предата тела шесторо Срба, (2006). *Отета истина*, II, (8), стр. 7.
26. *Procesuiranje ratnih zločina na Kosovu (4): Užas u jami Volujak*, www.vesti-online.com, доступно 5. 10. 2015.
27. Радовић, А., (2011). *Љетопис новог косовског распећа: дневнички и други записи септембар 1999 – децембар 2000*, књ. 2, Светигора, Београд – Цетиње.
28. Сахрањени посмртни остаци отетих, (2006). *Отета истина*, II, (8), стр. 8.

29. Топаловић, В., (2005). Откривање гробница на Космету – политичке припреме за стандарде, *Омета истина* I, (4), стр. 9.
30. Три хиљаде несталих, (2010). *Омета истина* I, (4), стр. 7.
31. У гробници 13 тела, (2005). *Омета истина* I, (4), стр. 8.
32. *UN experts claim central Kosovo site contains bodies of 12 Serbs – official*, www.slobodan-milosevic.org, доступно 2. 12. 2014.
33. Врућинић, Д., (2007). *Демографски губици Србије проузроковани у ратовима у XX веку*, Музеј жртва геноцида, Београд.
34. Вукановић-Јанковић, В., (2012). Надамо се да је Срђан жив, *Омета истина*, VII, (28), стр. 31.
35. Видаковић, В., (2010). Ни после 12 година нема криваца, *Омета истина*, VI, (23), стр. 7.
36. Влада Републике Србије, (2003). *Албански тероризам и организовани криминал на Косову и Метохији*, Београд.
37. www.familylinks.icrc.org/Kosovo/sr, доступно 3. 12. 2014.
38. www.kosmetskezrtve.org.rs, доступно 4. 12. 2014.
39. www.yugofile.org.uk/pdfs/PANORAMA%2020081218.pdf, доступно 28. 11. 2014.
40. www.hlc-rde.org, доступно 5. 12. 2014.
41. Знају се имена злочинаца, (2011). *Омета истина*, VII, (26), стр. 29.

KLA Crimes: Mass Grave "Mališevo"

Abstract: KLA launched an offensive on Orahovac on 17 July 1998, aiming to capture the town of Orahovac and make it "free territory" from which to proceed further action in Kosovo and Metohija. The KLA took Orahovac, except for the part of the city where the Serb population lived as the majority. Orahovac was elected target because there was no garrison of the Yugoslav Army in the town, but only a small number of police officers, and because of the proximity of the Albanian border. After the offensive of the armed forces of the FRY, KLA members were pushed out of Orahovac, and the town was liberated on 19 July 1998. KLA retreated towards Mališevo and Drenica, and a large number of ethnic Albanian civilians fled with them. The municipality of Orahovac belonged to

the operational zone of 'Pastrik' and the KLA Commander in Chief of the area was Ramush Haradinaj.

KLA controlled Orahovac from 17 to 19 July 1998 and in that time it pursued organized violence and terror against members of minority communities. During this offensive, about 40 persons of Serbian nationality were abducted in the Orahovac region and they disappeared without a trace. In 2005 the media revealed that a mass grave, which bears the designation TBE 05, was discovered in Mališevo. The remains of a number of people that the KLA kidnapped while they controlled Orahovac were found in the grave.

For many cultures around the world number 13 is considered to be unlucky. This was the exact number of body remains that were found in the mass-grave 'Mališevo', in the municipal area of the same name. All 13 victims were males, 12 out of whom were of Serbian nationality and one Bulgarian. The professional structure analysis of the victims shows that 4 victims were laborers, 2 firefighters, 2 nursing technicians, one retired person, an agriculturist, a medical doctor, a clerk and a caterer. The age analysis indicates that 12 persons came from labor force (18 – 65 yr) whereas one person belonged to the elders (65+). Ten of the victims were abducted on 17 July 1998, while three had been abducted earlier. Probably all of the ten victims who were abducted on 17 July 1998, were murdered the next day. Twelve of the victims were civilians, while one was a military man. The location where the mass grave was found was a scaffold. Nobody has been punished for the kidnapping and murder of citizens whose remains were found in the tomb.

Keywords: *mass-grave, Mališevo, KLA, kidnapping, murder.*